

กล้วย : ผลไม้สารพัดประโยชน์

สุนทรีย์ แสงสีโสศ

กล้วยเป็นผลไม้ของไทย กล้วยเป็นผลไม้ที่คนไทยรู้จักดีที่สุด ที่เป็นเช่นนี้เพราะกล้วยเป็นผลไม้ที่ปลูกได้ทุกพื้นที่และทุกภูมิภาคของประเทศ เราจะพบกล้วยปลูกกันทั่วไป ทั้งมีผลตลอดปีอีกด้วย

กล้วยจัดเป็นพืชล้มลุกมีชื่อทางวิทยาศาสตร์ว่า *Musa sapientum* มีถิ่นกำเนิดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คนในแถบนี้ได้ใช้ประโยชน์จากกล้วยมานานแล้ว ผลของกล้วยที่นำมารับประทานเป็นพันธุ์ที่กลายพันธุ์มาจากกล้วยป่าที่มีรสหวาน จึงทำให้คนได้นำกล้วยชนิดนี้มาปลูกภายในบริเวณบ้านเพื่อจะได้ไม่ต้องออกไปหาในป่าและต่อมาก็ได้มีการพัฒนาปรับปรุงพันธุ์ให้ดีขึ้น ในสมัยโบราณมีหลักฐานระบุว่าชาวชาวได้เดินเรือติดต่อกับแอฟริกาตะวันออก ได้มีการนำเอากล้วยไปเป็นสินค้าแลกเปลี่ยน การกระจายพันธุ์ของกล้วยได้อ้างอิงถึงกล้วยในอินเดีย เมื่อ 600 ปีก่อนคริสต์ศักราชและเกิดการกลายพันธุ์เมื่อ 2000 ปีมาแล้ว ในจีนเริ่มมีการกล่าวถึงกล้วยเมื่อ ค.ศ. 200 ส่วนในแถบเมดิเตอร์เรเนียนเริ่มมีการปลูกกล้วย ตั้งแต่ ค.ศ. 650 ระหว่างนี้ชาวอาหรับได้มีการติดต่อค้าขายกับชาวแอฟริกัน จึงได้มีการนำพันธุ์กล้วยเข้าไปยังแอฟริกาด้วย ต่อมาราวศตวรรษที่ 15 ชาวยุโรปได้สำรวจแอฟริกาตะวันตกทำให้พบว่า มีการปลูกกล้วยอยู่อย่างแพร่หลาย ในค.ศ. 1400 ชาวโปรตุเกสได้นำกล้วยจากแอฟริกาตะวันตกไปยังหมู่เกาะคานารี ตั้งแต่นั้นมาก็มีการแพร่กระจายสู่ซีกโลกตะวันตก ตอนต้นศตวรรษที่ 16 มีการนำสายพันธุ์กล้วยไปยังซานตาโดมิโก สายพันธุ์แรก ๆ ที่ชาวตะวันตกรู้จักคือ Silk Fig และ Franch Plantain ต้นศตวรรษที่ 19 ได้มีการนำพันธุ์กล้วยหอมทอง (Gros Michael)

และพันธุ์กล้วยหอมค่อม (Dwarf Cavendish) เข้ามายังหมู่เกาะคาริบเบียน แล้วต่อมาจึงได้มีการนำเข้าไปยังทวีปอเมริกา

สำหรับประเทศไทยตามหลักฐานที่ปรากฏในจดหมายเหตุของลารูแบร์ ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้กล่าวถึงกล้วยวงช้างและกล้วยงาช้างว่า กล้วยวงช้างมีขนาดและรูปร่างคล้ายไส้กรอก เปลือกสีเขียวขณะยังดิบ แต่เมื่อสุกจะเป็นสีเหลืองและมีจุดสีดำ ๆ อยู่ประปราย เปลือกแยกออกจากเนื้อที่นุ่มได้ง่าย ส่วนกล้วยงาช้างนั้นผลยาวเป็นเหลี่ยม เปลือกสีเขียวขณะยังดิบอยู่ เนื้อค่อนข้างแข็ง เนื่องจากกล้วยมีถิ่นกำเนิดจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งได้กล่าวไว้ข้างต้น ฉะนั้นจึงเป็นเครื่องยืนยันว่า กล้วยถือกำเนิดในประเทศไทยมาเป็นเวลานานแล้ว

กล้วยมีอยู่หลายชนิด ดังนั้น จึงมีชื่อเรียกกันมากมาย อย่างไรก็ตาม นักวิทยาศาสตร์ได้แบ่งกลุ่มกล้วยไว้เป็นกลุ่มใหญ่ ๆ 5 กลุ่ม ดังนี้

1. กล้วยป่าออร์นาตา (*wild ornata : Musa ornata*) ในประเทศไทยปลูกมากแถบภาคเหนือเรียกกันว่า กล้วยบัว แต่จังหวัดลำปางเรียกว่า กล้วยป่า

2. กล้วยป่าอะคิวมินาตา (*wild acuminata : Musa acuminata*) ในกลุ่มนี้มีอยู่ 5 ชนิดได้แก่ *malaccensis*, *microcarpa*, *seamea*, *banksii* และ *burmanica* ปลูกแพร่หลายในประเทศไทย จึงเรียกว่ากล้วยทองหรือกล้วยเข

3. กล้วยป่าบาลบิเซียนา (*wild balbisiana : Musa balbis*) ปลูกกันแพร่หลายทั่วประเทศ มีชื่อเรียกว่า กล้วยตานี

4. กล้วยพันธุ์อะคิวมินาตา (*acuminata cultivars*) กล้วยกลุ่มนี้มีหลายพันธุ์เช่น กล้วยเล็บมือนาง กล้วยไข่ กล้วยหอม กล้วย

หอมทอง กล้วยหอมเขียว กล้วยหอมค่อม

5. กล้วยลูกผสมอะคิวมินาตา กับบาลบิเซียนา (*acuminata balbisiana*) พันธุ์กล้วยในกลุ่มนี้ได้แก่ กล้วยสังกา กล้วยน้ำ กล้วยหักมุก กล้วยน้ำว้า กล้วยส้ม

ปัจจุบันกล้วยที่นิยมปลูกแพร่หลายในประเทศไทยได้แก่ กล้วยหอมทอง กล้วยหอมเขียว กล้วยไข่ กล้วยน้ำว้า ส่วนพันธุ์กล้วยที่นิยมปลูกเป็นสินค้าออกในประเทศกลุ่มอเมริกาและอเมริกาใต้ ได้แก่ กล้วยหอมทอง, กล้วยหอมค่อม, Golden Beauty ประเทศออสเตรเลียและควีนส์แลนด์นิยมปลูกกล้วยหอมค่อม, Robusta หมู่เกาะคานารี นิยมปลูกพันธุ์กล้วยหอมค่อม

กล้วยเป็นพืชที่มีประโยชน์นานับประการสามารถนำทุกส่วนของกล้วยมาใช้ประโยชน์ได้ทั้งหมดกล่าวคือ

1. ประโยชน์ใช้สอย

- ต้นกล้วย ใช้เป็นอาหารสัตว์ ใช้ผูกติดเป็นแพแทนการใช้ไม้ได้ดี ประดิษฐ์เป็นวัสดุใช้ในงานประเพณีต่าง ๆ เช่น ทำกระทงในงานประเพณีลอยกระทง นำมาแกะสลักในงานบวชขนาด แต่งงาน ฯลฯ

- กาบกล้วยทำเป็นเส้นตากให้แห้งใช้แทนเชือก หรือสานทำผลิตภัณฑ์เพื่อการใช้สอยได้แก่ กระเป๋า ตะกร้า ถาด กล้อง

- ใบกล้วย ใบตอง ใช้ห่อหรือบรรจุอาหารแห้ง ห่อขนมแทนถุงพลาสติกและกระดาษ ด้วยคุณสมบัติเก็บความร้อน ทนความร้อนได้ดี จึงเป็นที่นิยมนำใบตองใส่อาหารที่ต้องการนึ่งให้สุก เช่น การทำห่อหมก เป็นต้น นอกจากนี้ ใบตองยังใช้ในงานประดิษฐ์ต่าง ๆ เช่น การร้อยมาลัย การทำบายศรี การทำกระทง เป็นต้น

- ก้านกล้วย ทำเป็นเส้นตากแห้งใช้

แทนเชือก ใช้ทำเป็นของเล่นเด็ก เช่น ทำม้ก้านกล้วย

- ยางกล้วย ใช้เป็นสีย้อมผ้าสำหรับ ทอผ้า ให้สีน้ำตาล สีส้มแดงและมีความคงทน

2. ใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตก๊าซชีวภาพ

ก๊าซชีวภาพประกอบด้วยก๊าซมีเทน และก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งคิดไฟได้ก๊าซเหล่านี้ได้จาก การย่อยสลายสารอินทรีย์กับเชื้อจุลินทรีย์ภายใต้สภาวะที่ไม่มีออกซิเจน จากงานวิจัยพบว่า วัสดุเหลือทิ้งจากกล้วยเช่น ต้น ใบ เปลือกกล้วย สามารถใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตก๊าซชีวภาพได้เช่นเดียวกับมูลสัตว์

3. ใช้เป็นอาหาร

นอกจากเราสามารถรับประทาน กล้วยสุกแบบผลไม้แล้ว ยังสามารถนำกล้วยมาทำเป็นขนมอื่น ๆ ได้อีกหลายอย่าง เช่น ขนมกล้วย กล้วยทอด กล้วยบวชชี กล้วยฉาบ กล้วยตาก กล้วยต้ม กล้วยปิ้ง ข้าวต้มมัด ฯลฯ ส่วนอื่น ๆ ของกล้วยที่นำมาทำเป็นอาหาร เช่น หอยวก กล้วยใช้แกง หัวปลีใช้รับประทานสด ๆ

- เครื่องดื่มจากกล้วยน้ำว้า ใช้กล้วยน้ำว้าสุกบดละเอียดผสมกับน้ำตาลทราย ละลายน้ำดื่มให้เดือด กรอง แฉ่งรสด้วยมะนาวและเกลือตามชอบ

- ไวน์กล้วย ทำจากกล้วยสุกเคี้ยว

น้ำตาลหมักกับยีสต์ จะได้ไวน์ที่มีแอลกอฮอล์ประมาณร้อยละ 11-12 เป็นไวน์ที่มีรสชาติดีชนิดหนึ่ง

- แป้งกล้วย ทำจากกล้วยตากแห้งหรือทำให้แห้งโดยใช้เครื่องอบสุญญากาศ แล้วบดให้ละเอียดร่อนด้วยผ้ามีสลิ การทำกล้วยให้แห้งด้วยเครื่องอบสุญญากาศจะได้แป้งที่มีสีสวยกว่า นอกจากนี้ยังสามารถทำน้ำส้มสายชูหรือซอสจากกล้วยสุก ได้อีกด้วย

การรับประทานกล้วยทำให้ร่างกายได้รับสารอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ ซึ่งมีประโยชน์ต่อร่างกาย รายละเอียดดังตารางแสดงคุณค่าทางโภชนาการของกล้วย

ตารางแสดงคุณค่าทางโภชนาการการของกล้วย

คุณค่าทางโภชนาการของกล้วยพันธุ์ต่าง ๆ ปริมาณ ต่อ 100 กรัม		กล้วยไข่ ¹	กล้วยน้ำว้า ¹	กล้วยหอม ¹	กล้วยหักมุก ¹	กล้วยหอมประเทศสหรัฐอเมริกา ²
พลังงาน	กิโลแคลอรี	140	139	125	112	88
น้ำ	กรัม	62.8	62.6	66.3	71.2	74.8
โปรตีน	กรัม	1.5	1.1	0.9	1.2	1.2
ไขมัน	กรัม	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2
คาร์โบไฮเดรต	กรัม	32.9	33.1	29.8	26.3	
กากอาหาร	กรัม	0.4	0.3	0.3	0.4	-
ใยอาหาร	กรัม	1.9	2.3	1.9	-	-
เถ้า	กรัม	0.7	0.7	0.9	0.7	0.8
แคลเซียม	มิลลิกรัม	4	7	26	7	8
ฟอสฟอรัส	มิลลิกรัม	23	43	46	48	28
เหล็ก	มิลลิกรัม	1.0	0.8	0.8	0.8	0.6
เบต้า-แคโรทีน (โปร-วิตามินเอ)	ไมโครกรัม	792	54	99	-	-
ไทอะมีน (วิตามินบี 1)	มิลลิกรัม	0.03	0.04	0.04	0.08	0.04
ไรโบฟลาวิน (วิตามิน บี 2)	มิลลิกรัม	0.05	0.02	0.07	0.11	0.05
ไนอะซิน	มิลลิกรัม	1.4	1.4	1.0	0.8	0.7
วิตามินซี	มิลลิกรัม	2	11	27	1	10

ที่มา 1. ข้อมูลจากเอกสารของ กองโภชนาการ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข 2535
 2. ข้อมูลจากหนังสือเรื่อง กล้วย กองการค้นคว้าและทดลอง กรมกสิกรรม 2511

จากรายงานข้างต้น จะเห็นได้ว่า กล้วยให้พลังงานสูง มีแร่ธาตุที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย มีวิตามินเอ และวิตามินซีสูง การรับประทานกล้วยอยู่เสมอจะช่วยบำรุงสุขภาพให้แข็งแรง กล้วยมีปริมาณโปรตีนใกล้เคียงกับนมแม่่มาก ดังนั้นจึงเหมาะที่จะเสริมกล้วยให้ทารกรับประทาน

4.สรรพคุณทางยา

กล้วยเป็นผลไม้ที่มีคุณสมบัติเป็นยา ดังนี้

- แก้อาการท้องผูกเรื้อรัง โดยการรับประทานกล้วยสุก สาเหตุที่กล้วยสุกแก้อาการท้องผูกได้เนื่องจากในกล้วยสุกมีสารเพคติน (pectin) ซึ่งเป็นเส้นใยอ่อนนุ่ม ช่วยเพิ่มกากอาหารในลำไส้ เมื่อกากอาหารมีมากจะไปกระตุ้นลำไส้ให้เกิดการขับถ่ายได้ดีขึ้น
- แก้อ่อนเพลีย ให้อาหารรับประทานกล้วยดิบ เพราะในกล้วยดิบมีสารแทนนิน (tannin) สารนี้ช่วยยับยั้งการเจริญเติบโตของเชื้อโรค ทำให้มีอาการท้องเสียหายไป
- แก้อ่อนเพลีย เนื่องจากกล้วยให้ค่าพลังงานมาก อีกทั้งมีวิตามินบำรุงร่างกายหลายชนิด ดังนั้นเมื่อร่างกายอ่อนเพลีย ให้อาหารรับประทานกล้วยน้ำว้าสุก จะรู้สึกสดชื่นขึ้น ประเทศจีนใช้กล้วยดิบที่แก่ไปนี้ให้สุกนำมาตากแห้ง บดเป็นผงใช้เป็นยาอายุวัฒนะ
- ประจำเดือนขาดแก้ได้โดยใช้ดอก

กล้วย 1 กำมือล้างให้สะอาดต้มกับน้ำ 3 แก้ว ทิ้งให้เดือดประมาณ 20 นาที รินน้ำดื่มวันละ 2 ครั้ง ครั้งละ 1 แก้ว อาการประจำเดือนขาดจะหายไป

- แก้อ่อนใน โดยใช้รากกล้วยดิบ 5-6 ราก ล้างน้ำให้สะอาด หั่นเป็นชิ้นเล็กๆ ใส่ น้ำลงไปจนท่วมราก ต้มให้เดือด 15 นาที แล้วนำน้ำมาดื่มครั้งละ 1 แก้ว ทานวันละ 3-4 ครั้ง หลังอาหารจะช่วยแก้อาการอ่อนใน
- แก้อาการปวดฟัน นำเอารากกล้วย 1 กำมือ ล้างน้ำให้สะอาด แล้วนำไปต้มกับน้ำ ให้เดือด 15 นาที เดิมเกลือลงไปให้มีรสเค็มจัด ทิ้งไว้ให้เย็นแล้วนำน้ำนั้นมาอมทุกครั้งที่มีความรู้สึกปวดฟัน จะทำให้อาการปวดฟันทุเลาลง อมบ่อย ๆ อาการปวดฟันจะหายไป
- กำจัดกลิ่นปาก ให้อาหารรับประทานกล้วยน้ำว้าหรือกล้วยสุกชนิดอื่นหลังจากตื่นนอนตอนเช้าเป็นประจำ แล้วค่อยแปรงฟัน กลิ่นปากก็จะทุเลาลง
- มือลอกเป็นขุย หรือเป็นผื่นแดง ใช้เปลือกกล้วยหอมถูบริเวณที่เป็นขุย ลอก หรือเป็นผื่นแดงบ่อย ๆ เป็นประจำทุกวัน ไม่นานอาการนี้จะหายไป
- กระเพาะมีกรดมากเกินไป ทำให้มีอาการแสบ เจ็บหน้าอก เรอบ่อย ๆ ให้นำ ดินและใบแห้งของกล้วยมาเผาแล้วบดเอามาให้ ละเอียด ใช้ชงแบบชาดื่มทุกวันวันละ 1 ช้อน

ชาหลังอาหาร ขี้เถ้ากล้วยมีฤทธิ์เป็นต่างจะช่วยลดกรดในกระเพาะอาหาร

- แก้อาการคันผิวหนัง นำใบกล้วยอ่อนมาอังไฟให้ร้อนแล้วนำไปพันบริเวณที่คันแล้วขูดขอยกนั้น ทิ้งไว้สักพักอาการจะหายไป
 - ช่วยให้อ่อนสบาย การรับประทานกล้วยน้ำว้าสุกอย่างน้อยวันละ 3 ผลเป็นประจำ จะช่วยให้ผิวหนังมีน้ำมีนวล ผิวไม่แห้ง
 - ใช้ในการห้ามเลือด หยอดยางกล้วยจากก้านหรือยอดหน่อกล้วยลงบนแผลเลือดเมื่อถูกยางกล้วยจะแข็งตัวและหยุดไหล แต่จะมีอาการแสบเช่นเดียวกับการใช้ทิงเจอร์ไอโอดีน
 - ใช้ถอนพิษงู เมื่อถูกงูกัดให้นำ ดินกล้วยที่ตัดยาวประมาณ 1 ฟุตวางกลดลงไป บริเวณที่บาดแผล ยางจากดินกล้วยจะทำให้หน้าที่ยื่นแบนและคลายพิษงู กัดไว้ 10-15 นาที จึงเอาดินกล้วยออก แผลที่ถูกกัดจะไม่ปวด ไม่บวม
- กล้วยเป็นพืชที่มีประโยชน์มากมาย ปลูกง่าย ให้ผลผลิตมากและมีแนวโน้มต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยทำรายได้ให้แก่เกษตรกร และประเทศ จากความสำคัญของกล้วยดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น จึงควรมีการส่งเสริมให้ประชาชนปลูกกล้วยมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กรมกสิกรรม. กองการค้นคว้าและทดลอง. กล้วย. พระนคร : ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง. 2511. หน้า 28,29, 42-46

กรมอนามัย. กองโภชนาการ. ตารางแสดงคุณค่าทางโภชนาการของอาหารไทย. กรุงเทพมหานคร : องค์การทหารผ่านศึก, 2535. หน้า 38

เครือวัลย์ อัยลา. เรื่องกล้วย ๆ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พารากอน, 2541. หน้า 13-33

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. ศูนย์บริการเอกสารการวิจัยแห่งประเทศไทย. เทคโนโลยีสำหรับชาวชนบท, เล่มที่ 7, กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์ฯ, 2537. หน้า 70-73